

foglalkoznék, mégpedig úgy, hogy a síkfelületeket e testek konkrét megvizsgálása alapján ismertetné s egyben egy testtel foglalkozva szerkezeti szempontból köbtartalmára, felületére, stb. tekintettel foglalkoznék. A második osztályban lehetne áttérni azután a henger, kúp és gömb felülete és szerkezete, valamint lehetséges metszetei, síkidomai ismertetésére.

A mértannak nem vagyok szaktanára s így részletekbe menő következtetésekbe nem bocsátkozom, mindazonáltal úgy érzem, hogy a gyermek tárgy- és térszemlélete fejlődésére elsősorban és feltétlenül mind a tantervkészítőknek, mind a gyakorlati tanítóknak fel kell figyelniük. S az e téren csak megkezdődő és folyamatban lévő vizsgálatok eredményeire tekintettel kell lenniük. Egy a nem a maga idejében és nem megfelelő módon végzett mértantanítás teljesen elveheti gyermekeinknek és ifjúságunknak kedvét a mértan igazán szép tudományának a művelésétől s talán nem kis mértékben nyomja el, illetőleg nem engedi kifejlődni ifjainkban az ipari pályák iránti érdeklődést, ami pedig nemzeti szempontból nem kis jelentőségű veszedelem lenne. A világ minden ifjúsága a legnagyobb érdeklődéssel fordul a technika világa felé, csupán a magyar ifjúságban észlelhetünk szinte érthetetlen tartózkodást a technikai hivatástól, aminek sok más ismert indokon kívül pedagógiai tévedésekben is kereshetjük egyik okát. Örülnek, ha vizsgálódásaim szerény eredményeivel e téren is tehetnék valamelyes hasznos szolgálatot.

Kiss Tihamér László.

Néhány észrevétel a magyar nyelv és irodalom tanításához középfokú gazdasági tanintézetekben.

Magyarországon középfokú gazdasági tanintézet 1927 óta van. Azóta mind nagyobb és nagyobb érdeklődés kíséri ennek az iskola-típusnak oktató és nevelő munkáját, s a Magyar-Álfföld világhírű mezőgazdasági apostolának, Tessedik Sámuelnek nevét viselő szarvasi középfokú gazdasági tanintézet mintájára a földművelésügyi kormányzat egymásután létesíti az azonos típusú iskolákat az ország legkülönbözőbb részein. Örvendetes látvány, hogy széles néprétegek ismerték már fel Magyarországon is — ahol mint agrárországban ez már régei szükséges lett volna — a mezőgazdasági oktatás és ennek természetes folyamánként a mezőgazdasági haladás szükségességét, és tömegesen küldik gyermekeiket ilyen irányú és célkitűzésű középiskolákba.

A középfokú gazdasági tanintézeteknek igen szép célkitűzése van, amelynek elérésében nagyon jelentős szerep jut a magyar nyelv és irodalmi oktatásnak is. A cél általános műveltséggel bíró és e mellett szakképzett középbirtokos gazdák nevelése. Az általános műveltség nyújtásában az oroszlanrész a magyar nyelv és irodalom tanítására esik.

Ezen általános célkitűzésen belül azonban én rá szeretnék mutatni egy pár, elvi meggyőződésen alapuló, és a gyakorlati oktatásban eddig a legszebb sikerrel megvalósított nevelési tényezőre, oktató és nevelő mozzanatra, speciálisan ilyen mezőgazdasági célkitűzésű iskolatípuson belül a magyar nyelv és irodalom oktatásában. Erre annál inkább érzem magam hivatottnak, mert öt év óta mint a földművelésügyi minisztérium által legelsőnek kinevezett magyar nyelv és irodalom szakos tanár működöm a szarvasi, tehát az első középfokú gazdasági tanintézetben.

Különösen fontosnak tartom és a mellett időszerűnek meggyőződésem és gyakorlati kipróbáláson alapuló észrevételeim közlését, mivel jelenleg még nincsen kidolgozott tanítástervi részletes utasításunk. — A gimnáziumok tantervéhez készült »RÉSZLETES UTASÍTÁSOK« a magyar nyelv és irodalom tanításának célját négy feladatban tűzik ki: a) irodalmi alkotások olvasásának megszerettetése; b) az olvasmányok erkölcsi vonatkozásainak felhasználása a »magyar lélekformálás« érdekében; c) nyelvi és irodalmi ismeretek nyújtása, tudatosítása és az ízlés nevelése, nemesítése; d) a magyar nyelvnek »szóban és írásban magyar, művelt emberhez illő használata«.

Mondanom sem kell, hogy mindezek a szempontok a középfokú gazdasági tanintézetek tanítástervi célkitűzéseinek megvalósításában éppoly döntő fontosságúak, mint a gimnáziumokban. Az elvi szempontok tehát azonosak.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium fennhatósága alá tartozó mezőgazdasági középiskolák tanítástervéhez készült »RÉSZLETES ÚTMUTATÁSOK« — mivel ezeknek a típusú, gyakorlati irányú középiskoláknak célja magyar mezőgazdák, kereskedők, ipari és gazdasági szakemberek nevelése — a magyar nyelv és irodalom tanításának célját a tanulók »magyar jellemének és nemzeti öntudatának megalapozásában és fejlesztésében« jelölik meg. E szerint az anyanyelvi oktatás feladata: feltámasztani és megerősíteni a hitet önmagunkban és történeti küldetésünkben.

Majd ugyancsak ezek a »részletes útmutatások« tartalmazzák az olvasmányok kiszemelésének tárgyalásánál a következő nagyon helyes és találó megállapítást:

— »Iskoláink gyakorlati irányának közvetlen folyománya, hogy a magyartanításnak közelebbi célkitűzésébe fel kell vennie a növendékek gazdasági hivatástudatának kialakítását vagy legalább is meg-
alapozását.

Nemcsak a szaktárgyaknak, hanem a magyar nyelvnek és irodalomnak is gondolnia kell tehát arra, ahogy a növendékben kifejleszse és tudatosítsa azt a lelki alkatot, azt az érzületet, amely a gazdasági életpályák mélyebb emberi tartalmát adja.

Ennek az a módja, hogy a gazdasági élet mögött rejlő emberi kérdéseket s a gazdasági élet végső emberi, erkölcsi és világnézeti alapjait igyekszik olvasmányok útján a tanuló lelkéhez közelebb hozni.« —

A fejtegetések további része azonban már nagyon kereskedelmi iskolai ízű. A fentebb kiragadott elvi megállapításokhoz szeretném most már hozzáfűzni saját észrevételeimet, illetőleg a fenti irány-

elvek gyakorlati megvalósítását kifejtteni a magyar nyelv és irodalom tanításában, középfokú gazdasági tanintézetekben. Fejtegetésemet csupán középfokú gazdasági tanintézetekre, tehát kizárólag mezőgazdasági irányú középiskolákra vonatkoztatom.

A növendékek gazdasági hivatástudatának kialakításában, annak a lelki alkatnak és érületnek a kifejlesztésében, amely a gazdasági életpályáknak mélyebb emberi tartalmat ad, döntő jelentőségű tényezők, és az egyetlen célravezető út:

- a) a magyar nép és jellemének megismertetése és megszerettetése;
- b) a magyar föld szépségeinek feltárása és megszerettetése;
- c) a falusi élet megkedveltetése;
- d) a gazdálkodás magasztosságának, a benne rejlő szépségeknek kidomborítása.

Vegyük most már sorba ezeket a tényezőket, és nézzük meg, hogy elsősorban mely osztályok tanítástervi anyagán belül nyílik alkalom ezeknek a szempontoknak a kidomborítására. E kitzűzött célok együttes sikeres megvalósítása fogja eredményezni a tanulók bekapcsolását a magyar nemzeti és népi közösségbe.

A magyar nép és jellemének megismertetésénél és megszerettetésénél különös figyelmet kell szentelni elsősorban a nép ajkán élő népi eredetű irodalmi termékeknek. A »magyarságismeret« fontossága ma már mind határozottabban az előtérbe nyomul. Mind nagyobb és nagyobb figyelmet követelnek számára az iskolai oktatásban is. A művelt gazdának pedig fokozott mértékben kell ismernie annak a népnek szellemi kincseit, amellyel mindennapi munkájában állandóan érintkezik, s amelynek vezetésére hivatott.

Ezt a munkát elsősorban és céltudatosan az első osztályban kell elvégeznünk. És kezdjük e munkát előlről a népmesék elragadóan szép világával, és olyan csoportosításban, hogy a tanuló tudatosan ismerje meg a hatalmas mesekincs két főcsoportját: 1. a tündérmesét és a 2. tanítómesét; ez utóbbin belül az állatmesét vagy fabulát, és a példázatot vagy parabolát. Azután térjünk át a népmondákra és néplegendákra, de itt is olyan csoportosításban, hogy a növendék élesen lássa a népmondák kettősségét: a történeti és a helyi mondák két válfaját.

A nép érzelem- és gondolatvilágának leghűbb kifejezője a népdal, mert hiszen az éneklés a legősibb kifejezőmódok közé tartozik. Tudatosítsuk a népdalok három legfőbb csoportját: 1. a szerelmi dalokat; 2. a katonadalokat és végül 3. a pusztai pásztorénekeket, a betyárvilág énekeit.

Nem szabad figyelmen kívül hagynunk azonban a népi elbeszélő költészet legszebb termékeit: a népballadákat és néprománcokat sem. »A megöltek egy huszárt« című néprománc, továbbá a »Kádár Kata« és a »Kőműves Kelemen« című népballadák olvasása és felolvasása szépen gazdagítja a serdülő ifjú népköltészetéről kialakult felfogását.

A néplelek megismerésében fontos szerep jut a szólásoknak is, amelyeket általánosságban mint közmondásokat emlegetnek. Itt is példákiból kiindulva kell rávezetni a tanulósgot ezek rendkívüli gazdagságának megismerésére, a szólások három fajának: a szólás-

hasonlatnak, a szólasmódnak és a közmondásnak megkülönböztetésére.

A népköltészet teljes megismerésének szándékában végül térjünk ki a lírai és epikai hagyományokon kívül a ma már csak gyermekjátékokban élő hagyományos dramatikus népi szokásokra is: a betlehemezésre, a regős-énekekre, hiszen ezek rendkívül fontos művelődéstörténeti bizonyságok arra, hogyan küzdött a keresztény vallási és erkölcsi műveltség az ősi pogány felfogással.

S ha végül figyelemben részesítjük még a magyar nép díszítő művészetét, és beszélünk a magyar táncról is, akkor oly egységes kép fog kialakulni a növendék lelkében a magyar nép szellemi kincséről, a lelkét visszatükröztető érzelm- és gondolatvilágáról, ami biztos támpontot fog jelenteni számára a népközösségben folytatott munkájában és a nép vezetésében, amelyre hivatott lesz.

A nép ajkán élő irodalmi termékek — amelyek egyben népi eredetűek is — megismerésekor észrevétlenül meg is szeretik a tanulók fajukat. Az önbecsülés és az önmagunkban való hit azonban még jobban megerősödik kiváló nagy költőinknek a magyar népről, a magyar jellemekről írt szép alkotásainak olvasása, megismerése, sok esetben könyv nélküli megtanulása által. Ilyen szép jellemrajzok pl. Móra Ferenc: A föld; Kozma Andor: A magyar paraszt; Kosztolányi Dezső: A magyar paraszt; Terescsényi György: Magvető című költeményei. Itt tehát elsősorban legújabb kiváló költőink alkotásait kell elővenni.

Ezek már olyan irodalmi művek, amelyek átvezetnek minket a következő pont, illetőleg célkitűzés fejtegetésére, mert hiszen az előbb idézett költeményekből a magyar föld szeretete árad felénk. Ugyancsak az első osztály anyagában kell oroszlanrésznek jutnia a magyar föld szépségét megjelenítő költői művek tárgyalására. A gazda alapja a föld. Meg kell ismernie tehát legféltebb kincsünket: a magyar földet, és mindenkifelett meg kell azt szeretnie. Csak így lesz jó gazda, és csak akkor fog tudni maradéktalanul beleilleszkedni a nemzeti közösségbe, ha a földben nem csupán megélhetést fog látni, hanem azt szeretni fogja, annak szépségeit és erkölcsi összetartó erejét is tudatosan érezni és látni fogja. A magyar föld szépségeinek felismertetésében is segítségünkre sietnek kiváló költőink és íróink. Lehetőleg a legújabbakra szorítkozzunk. Az Alföld szépsége gyönyörűen tárul elénk Petőfi Sándor, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső és Erdélyi József költeményeiből, továbbá Jókai Mór és Bársony István prózai műveiből. — A Dunántúl költője Harsányi Lajos és Erdélyi József, írója Bársony István és Eötvös Károly. — Erdély földjének varázsa szól hozzánk Áprily Lajos, P. Jánosy Béla és Erdélyi József költeményeiből, továbbá Kós Károly, Maksay Albert és Nyíró József szép prózájából. — S végül a Felvidék ragad meg vitéz Somogyváry Gyula költészetében, továbbá Petőfi és Bársony István hangulatos prózájában.

Kiaknázható e téren még Ady Endre költészete is, hiszen »A fölfölddobott kő« és »A magyar Ugaron« című költeményei az idegenbe vágó költő magyar földszeretetének legszebb és legmegrázóbb bizonyságai.

Az ilyen költeményekkel és prózai szemelvényekkel értékes irodalmi alkotások olvasására szoktatjuk a növendékeket. Tartalmi elemeket felhasználjuk az erkölcsi nevelés érdekében, tehát magyar lelket formálunk, nemesítjük ízlésüket; azaz eleget teszünk a gimnáziumokban előírt követelményeknek, s elérjük mindenek felett speciális célkitűzésünket: megismertettük a magyar föld szépségét és megszerettettük azt.

A föld és a falusi élet egymástól elválaszthatatlan fogalmak. Még közelebb jutunk azonban célunkhoz, ha különálló, bár az előbbivel célkitűzés szempontjából összefüggő csoportba foglaljuk, és különálló egységként tárgyaljuk a falu életét megjelenítő költői és írói műveket. Csak a legnevezetesebbekre utalok, amelyeket felterjesztett tankönyvembe is felvettem. — Petőfi Sándor: Falun; Kisfaludy Károly: Vedd sarlódat, Lévy József: Aratás, Szüretünk, A vén diófa, Vargha Gyula: Az Alföld szélén, Cséplés, Régi szüretetek; Gárdonvi Géza: A falu reggel, A falu este; Móra Ferenc: A föld; Juhász Gyula: Szögedi intérier, A tápai Krisztus; Ady Endre: Hazamegyek a falumba. A paraszt Nyár; Kozma Andor: A magyar paraszt; Kosztolányi Dezső: A magyar paraszt; Terescsényi György: Magvető; Szabó Lőrinc: Szénásszekér ment át a városon; Erdélyi József: Aratáskor, Őszi csend, Tyúkanyó, Tanya mellett című költeményei mind-mind olyan művek, amelyek kiválóan alkalmasak a falu életének megjelenítésére, szépségének feltárására.

Nagyon szép prózai szemelvényekben is szemléltethetjük azonban a falu vonzó világát. — Mikszáth Kálmán: A kaszát vásárló paraszt és Bede Anna tartozása; Gárdonyi Géza: Március, A csontotrókú ember, vagy »Az én falum« című novellagyűjteményéből vett bármely más alkalmas szemelvény; Tömörkény István: Jegenyék alatt című kötetének novellái; Móricz Zsigmond: Birtokjavítás; Móra Ferenc: Istenáldotta búza, Himnusz a búzamezőn; Nyíró József regényeiből kiragadott részletek a székely aratásról és betakarításról, a székely küzdelméről a kenyérért mind-mind alkalmas prózai olvasmányok a falu életének megbecsültetésére és a falusi munka megszerettetésére.

Mint látjuk itt is elsősorban az újabb és legújabb kiváló irodalmi alkotások érdekelnek bennünket, mert ezek egyúttal a legalkalmasabbak a nyelvi és irodalmi ismeretek gyarapítására és az ízlés nevelésére, s ezek a feladatok ismét azonosak a gimnáziumok elgondolásával, és mégis speciálisan mezőgazdasági célkitűzésünkhöz is közelebb visznek bennünket.

Ennek a kifejtett három feladatkörnek a megvalósítására elsősorban az I. év tananyagának keretén belül nyílik bőséges alkalom. Ez a három tanítási mozzanat együttvéve fogja eredményezni negyedik célkitűzésünk megvalósítását: a gazdálkodás magasztosságának a benne rejlő szépségeknek kidomborítását. Ennek az utóbbi szempontnak végig kell vonulnia, és mindig szemünk előtt kell lebegnie mind a négy évfolyamon a magyartanításban. Bő alkalom nyílik erre mind a négy osztályban a mezőgazdasági irodalmi szemelvények olvastatásakor. Ezeknek a szemelvényeknek a gazdasági élet világnézeti és főképpen erkölcsi alapjait kell szemléltetniük. De ezeken a

gazdasági irodalmi szemelvényeken kívül egyéb tárgykörök is alkalmasak ilyen irányú nevelésre. Így az első osztályban az ókori klasszikus irodalom ismertetésekor az abból vett szemelvények legyenek elsősorban szintén mezőgazdasági vonatkozásúak, azaz olyanok, amelyekből a földnek és a gazdálkodásnak szeretete sugárzik ki. Adjunk összefoglaló, teljes képet pl. Homeros Iliasáról és Odyszeiajáról, de a kiragadott szemelvények között a leghíresebb részekben kívül meg lehessen találni pl. az Iliasból Hephaistos pajzskészítését, amely nagyon szépen világít rá a régi rómaiak földszeretetére, vagy az Odyszeiaiból az öreg Laertes kertészkedését, amely szintén a kertművelés szeretetéről tanuskodik. Horatius ódái között pedig kiválóan alkalmas, célunknak teljesen megfelelő költeményeket találunk, így pl.: A falusi élet dicsérete c. ódája, amely egyenesen a gazdálkodás magasztalása.

Az I. osztályban megkezdett munkát azonban a többi évfolyamon is tudatosan kell tovább folytatnunk. A két felső osztályban a nagy írói egyéniségekkel való megismerkedés alkalmával tudatosan emeljük ki a gazdálkodás és a költészet szép összhangjának lehetőségét azoknál az íróknál és költőknél, akiknél ez valóban lehetséges, és ahol ez szinte önként kínálkozik. Csak egy-két példára akarok utalni annak bizonyítása végett, hogy e téren is nem elméleti elgondolások alapján állok, hanem reális lehetőségek, a gyakorlati megvalósíthatóság talaján mozgok. Berzsenyi életének és költészetének a tárgyalásakor szinte önként kínálkozik annak kidomborítása, hogy e költőnk — aki egyébként mezőgazdasági tárgyú prózai művet is írt — mennyire szerette a gazdálkodást és a költészetet, s mikor esténként fáradtan tért haza a mezei munkákból, rajongó szeretettel vette elő kedves költőit, s kezdett ő maga is írogatni. »Az én osztályrészem« című költeménye pedig nem más, mint a gazdálkodás és a költői hivatás magasztosságának dicsőítése. Ilyen egyéniség volt Kölcsey Ferenc is, aki szakítva családjá hagyományaival nem vállalt hivatalt, hanem birtokaira költözve a gazdálkodás mellett egyedül az irodalomnak élt. Földszeretetéről tanuskodik nagy nevelő munkája: a Parainesis is. Számatalan példát találunk azonban az újabb és legújabb írók és költők között is ennek a nevelési szempontnak a kidomborítására.

Így fogjuk elérni azt, hogy amikor egyrészt nagy írói és költői egyéniségekkel, kiváló magyar jellemekkel ismertetjük meg növendékeinket, amikor irodalmunk legértékesebb javait adjuk át a következő nemzedékeknek, akkor egyúttal a magyar föld és nép, a falusi élet és a gazdálkodás szépségeit tárjuk fel előttük, mindezek megszeretésére neveljük őket. És ha megismerték a magyar föld életét, és átélték nemzeti életünk irányító eszméit és főkérdéseit, akkor rátertek arra az útra, amely a népi és nemzeti közösséghez vezet, és szilárd talajon állva tudnak abba belekapcsolódni. Így fogjuk elérni azt, hogy tanulóink valóban látni fogják a gazdálkodás magasztosságát és nemzeti fontosságát, s abban nem csupán puszta megélhetést fognak keresni, hanem *hivatást* látnak, amellyel a nemzeti életbe illeszkednek bele.

Végül még egy szempontra szeretnék itt nyomatékosan rámutatni. Az I., de különösen a II. osztály olvasmányanyagának az előb-

biekben vázolt tárgykörökön kívül a *személyiségfejlesztés* szolgálatában kell állania. Tanítástervünk ezt írja elő: »A magyar nemzeti műveltség úi és legújabb kori kialakulását megjelenítő költői és prózai művek kiemelkedőbb részletei« tanítandók. Ez annyit jelent, hogy a legkiemelkedőbb szemelvényeket kell kiragadnunk nagy íróink és költőink személyes és gondolati költészetéből. — Ehhez én azonban még a következőket fűzöm hozzá. Úgy kell ezeket a szemelvényeket összeválogatnunk, hogy azok valóban olyan lelki erőket nyújtsanak, amelyek az ifjú lélek személyiségalkotó erői, s amelyek ott lappanganak bennük, csak tudatossá kell azokat tenni. Elményszerű jellemnevelésnek kell ennek lennie, de egyben olyan összeválogatásban, hogy az egyes szemelvények egyuttal a különböző irodalmi műfajokra nyújtsák a legszebb példákat. Véleményem szerint ugyanis az első két osztályban a növendékeknek meg kell ismerniök a legfontosabb általános irodalomesztétikai szempontokat és a műfaji alapfogalmakat. Tisztában legyen tehát a tanuló a II. év végén elsősorban a költői ágakkal: a lírai, leíró, és elbeszélő költészet, a prózai elbeszélések és végül a drámai munkák fogalmával. Lírai szemelvényeink tartalmazzák a legszebb alkotásokat a magyar hazafias, vallási, szerelmi, bölcselő és hangulati líra köréből, és világosan lássák a növendékek az érzelmi és gondolati líra körébe tartozó műfajok (dal, óda stb.) közti különbséget. Ugyanígy az elbeszélő költészetben és többi költői ágon belül ismerjék a legszebb magyar alkotásokat. Elméleti téren természetesen csak a legszükségesebbre kell szorítkozni, és mindig az olvasmány legyen az alap. Így mire a tanuló a III. osztályba kerül, és irodalomtörténetet kezd tanulni, azaz áttekinthető képekben kapja a magyar irodalom fejlődését, már tisztában legyen az irodalom és a költészet felosztásával, alapfogalmaival.

Célunk nem merülhet ki abban, hogy képzett gazdákat bocsássunk ki az életbe, hanem mindenekelőtt annak is egyik legfőbb célkitűzésünknek kell lennie, hogy ezeket a képzett gazdákat visszatartsuk a föld mellett. Ezt pedig csak úgy fogjuk tudni elérni, ha a képzett gazda az iskola padjait nemcsak szaktudással hagyja el, hanem magával viszi az ősi rögnek, a magyar földnek rajongó szeretetét is.

Jules Méline, Franciaország miniszterelnöke századunk első évtizedében, neves tudományos és publicisztikai munkájában: »Vissza a faluba« című művében ezeket írja: »a tevékenységnek, a fejlődésnek egyetlen tere van még, ... amely legalább századokon át még kiemeríthetetlen; ez a föld, az emberiség tápláló dajkája, a termékeny és örökké való föld, szülőanyja az összes iparnak, amelyek megtérven hozzá, csak oda származnak vissza, ahonnan kiindultak; a föld, amely vigaszt áraszt minden nyomorúságra, amely nem engedi éhen veszni azokat, akik őt szeretik és bíznak benne. (Mauks Gyula fordítása.)

Szelényi László.